

**STARA ZAVEZA II.
100.2 PASTORALNA SKRB NA OSNOVI
MODROSTNE LITERATURE**

dr. Steve Paulus
profesor
BCC Ljubljana

OPIS SEMINARJA

Drugi seminar v preučevanju Stare zaveze se osredotoča na pesniško in modrostno literaturo Stare zaveze. To pokriva široko področje snovi, vključujoč Peteroknjžje (postavo), Preroke in Spise. Naš namen je razložiti sledi hebrejske poezije in modrosti, se naučiti jih prepoznati in kot rezultat tega, bolje razumeti Sveto pismo.

CILJI SEMINARJA

1. Spoznati glavne značilnosti hebrejskega pesništva.
2. Predstaviti koncept modrosti in pregovorov.
3. Da študent bolje spozna zgodbo in namen Jobove knjige, Pridigarja in Visoke pesmi.
4. Da študent razvije delovno znanje o pesniški in modrostni literaturi Stare zaveze.
5. Da študent razvije globlje razumevanje sporočila modrostne literature in njene važnosti za pastoralno skrb vernikov.

ZAHTEVE ZA SEMINAR

- ✧ Pisni izpit

Vsebina beležk

1. Uvod

2. Stara zaveza: Kaj je?

2.1 Razodetje in navdihnjenje

2.2 Različni prevodi: hebrejski, grški, latinski, angleški, slovenski

2.3 Vrstni red knjig v Stari zavezi

2.4 Starozavezni kanon: Kako se je izoblikoval?

3. Hebrejsko pesništvo: Pesmi Izraela

3.1 *Mashal*

3.2 Značilnosti hebrejskega pesništva

3.2.1 Paralelizem

3.2.2 Akrostih

3.2.3 Druge značilnosti

4. Kaj je modrost?

4.1 Definicije

4.1.1 *Hokmah*

4.1.2 *Binah*

4.1.3 *Tushiyyah*

4.1.4 *Sakal*

4.2 Ozadja na starodavnem Bližnjem Vzhodu

4.2.1 Svetopisemska modrost

4.2.2 Apokrifna modrost

4.2.3 Svetopisemska norost

5. Modrostni psalmi

6. Pregovori

6.1 Definicije

6.1.1 *Mashal*

6.1.2 Vrste pregovorov

6.2 Vsebina in avtorstvo

6.3 Glavne teme

6.3.1 Poslušnost – poučljivost (neposlušnost – trmoglavost)

6.3.2 Ponižnost – ponos

6.3.3 Marljivost – lenost

6.3.4 Zvestoba – nezvestoba

6.3.5 Govor (dobri in slabi učinki)

6.3.6 Vladarji (lastnosti, oblast, kako biti vladar, kako se soočati z njim)

6.3.7 Bedarija

6.3.8 Radodarnost (sebičnost, skopuštvu)

6.3.9 Raba in zloraba denarja in časa

7. Job

7.1 Datum dogodkov, ozadje in avtorstvo

7.2 Delitev knjige

7.3 Teološka vprašanja

7.3.1 Teodiceja

7.3.2 Nauk o suverenosti

7.3.3 Nauk o satanu

7.3.4 Posrednik

7.3.5 Vstajenje

7.4 Izbrani odlomki

7.5 Pastoralna vprašanja

8. Pridigar

8.1 Uvodno premišljevanje

8.2 Avtorstvo in datum

8.3 Vsebina

8.4 Druge točke poudarka

8.4.1 Aktivnosti pod soncem

8.4.2 Vrednost težkega in poštenega dela

8.4.3 Končna ničevost bogastva

8.4.4 Staranje

8.4.5 Dajanje, vlaganje in podjetnost

8.4.6 Pregovori v Pridigarju

8.5 Pridiganje v Pridigarju

9. Visoka pesem

9.1 Naslov in avtorstvo

9.2 Šole (metode) interpretacije

9.3 Žanr

9.4 Kanoničnost

9.5 Celibat in spolnost: Zgodovina cerkvenega pogleda

9.6 Tematika

9.7 Vsebina

9.8 Pastoralna vprašanja

1. UVOD

Ko govorimo o pesniški in modrostni literaturi Stare zaveze, pokrivamo široko področje snovi, vključujoč Peteroknjižje (postavo), Preroke in Spise. Pesniško in modrostno literaturo kot književni slog lahko najdemo skoraj v vseh starozaveznih knjigah. Naš namen je razločiti sledi hebrejske poezije in modrosti, se naučiti jih prepoznati in kot rezultat tega, boljše razumeti Sveto pismo. Še najbolj pa želimo brati in preučiti različne odlomke pesniških in modrostnih knjig Izraela in prenesti njihove lekcije v naša življenja.

Pri kakršnemkoli preučevanju Svetega pisma običajno začnem z odgovarjanjem na osnovna vprašanja glede samega Svetega pisma. To vključuje njegovo naravo, poreklo, jezike, prevode in rabo. Ta seminar se prične z odgovarjanjem na preprosto, vendar pogostokrat spregledano vprašanje: »Kaj je Stara zaveza?«

2. STARA ZAVEZA: KAJ JE?

Ker Sveto pismo smatramo za edinstveno navdihnjeno in razodeto knjigo, moramo pogledati naravo razodetja in navdihnjenja.

2.1 Razodetje in navdihnjenje

Razodetje je aktivnost Boga, po kateri se le-ta dá spoznati. To je razkritje njega samega. Obstaja naravno in posebno razodetje. Narava, ustvarjeno vesolje in vest vključujejo vidike naravnega razodetja (Ps 19,1; Rim 1,20; 2,14-16). Posebno razodetje vsebuje delovanje Svetega Duha v vizijah, sanjah, preroštvih, osebi Jezusa Kristusa in v zapisanem razodetju Boga človeku po Svetem Duhu v Bibliji (Heb 1,1; 2 Pt 1,20-21; 2 Tim 3,16, *theopneustos*). Mi se bomo osredotočili bolj na drugo – posebno razodetje. V Svetem pismu je Božje samorazodetje verbalno, stopnjujoče (od Stare v Novo, pojasnjuje, razjasnjuje, poudarja); dano je bilo preko različnih sredstev – včasih preko vizij, sanj, zamaknenj ali preroških govorov in spet včasih preko bolj »naravnih« sredstev raziskovanj, opazovanjem naravnih dogodkov, zapisovanjem preteklih dogodkov in pazljivim sestavljanjem poezij ali pesmi (Iz 6,1; Dan 7,1; 2 Kr 3,15-20; Joel 1,1-4; Ezra 4,6-24; Žalostinke). Božje verbalno samorazodetje je doseženo skozi človeško delovanje; ne želi prečrtati ali zaobiti človeško osebnost in omejitve, ampak povsem izkoristiti lastnosti človeka. Na ta način jezik, kulturni položaj in zgodovinske okoliščine igrajo svojo vlogo v tem zapisu verbalnega razodetja. Razumevanje tovrstnih dejavnikov je zelo pomembno v ohranjanju jasnega razumevanja pomena Božjega samorazodetja.

Razodetje, ki se kaže v Stari in Novi zavezi, lahko opišemo kot utelešeno. To pomeni, da je Božji nezmotljiv Duh deloval na edinstven način skozi zmotljivo človeško posredovanje. Zato je Sveto pismo samoizraz Boga do svojega stvarstva. *Navdihnjenje* je »nadnaravni vpliv Božjega Duha na svetopisemske avtorje, ki je zagotovil, da je bilo to, kar so napisali, natanko to, kar je Bog namenil, da napišejo glede posredovanja Njegove resnice.« (J.I. Packer, »Revelation and Inspiration« *Eerdmans Bible Commentary*, Grand Rapids: Eerdmans Publishing Co., 1970, str. 17). Kakršenkoli vidik verbalnega navdihnjenja, ki ne vzame v obzir rabo človeškega posredovanja, je pomanjkljiv. Prav

tako je tudi vidik eksegetske naloge, ki ne uspe prepoznati resnice, nezadosten. »Gnostičen« vidik navdihnjenja – kjer Bog zaobide »pokvarjeno meso« skozi nasilno delovanje na piščevo osebnost ali sposobnost – spada v manj krščanski ali nekrščanski vidik razodetja. Takšen vidik bi lahko označeval muslimanski vidik sestavljanja Korana, ki je bil dan Mohamedu v stanju transa.

(Za odlično razpravo o razodetju in navdihnjenju glej J.I. Packer, »Revelation and Inspiration,« v Eerdmans Bible Commentary, Donald Guthrie, ed. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Co., str. 12-18.)

2.2 Različni prevodi: hebrejski, grški, latinski, angleški, slovenski

Izvirna Stara zaveza je bila napisana v hebrejskem in aramejskem jeziku. Najstarejši obstoječi rokopisi so mrtvomorski rokopisi, datirani malo pred Kristusom. Rokopisi, uporabljeni v sedanjih angleških prevodih so iz časa prvega tisočletja n. št. in se imenujejo masoretski rokopisi, ker je skupina prepisovalcev, imenovanih Masoreti, delala na tem, da ohranijo celotnost in izgovorjavo teh tekstov. Ni točno znano, kdaj so Masoreti začeli s svojim delom, nekateri menijo, da okrog leta 500 n. št. »V odkritju Kumranskih votlin nič ne spravlja v nevarnost bistvene zanesljivosti in avtoritete našega standardnega hebrejskega svetopisemskega teksta, kot je predstavljeno na primer v Kittelovi izdaji *Biblia Hebraica*« (Gleason Archer, *A Survey of Old Testament Introduction*, str. 42).

Med leti 250 in 150 pr.n. št. je bila hebrejska biblija prevedena v grški jezik in sicer v Aleksandriji, v Egiptu in to je najbolj obširno rabljen grški prevod, znan kot *Septuaginta* ali *LXX*. *Septuaginta* izhaja iz grške besede, ki pomeni sedeminsedemdeset, kar odraža verovanje, da je Staro zavezo v sedemdesetih dneh prevedlo sedemdeset piscev za grško govoreče Jude v Egiptu in v drugih delih helenističnega sveta. Še en zelo znan prevod Stare zaveze je Origenova *Hexapla*. Origen je bil cerkveni oče, ki je ustvaril prvo vzporedno starozavezno Biblijo, dokončano okrog leta 240 n. št. V prvem stolpcu je bil originalen hebrejski tekst. V drugem stolpcu je bila grška transkripcija (hebrejski prevod zapisan z grškimi črkami) in potem štirje različni grški prevodi, med njimi tudi *Septuaginta*. Slaven latinski prevod znan kot *Vulgata*, ki ga je prvotno prevedel sv. Hieronim, je bil izdan pred letom 420. Narejen je bil z namenom, da povzame mnoge različne latinske prevode iz tistega obdobja. Ta prevod je preko tisoč let veljal za standard Rimsko Katoliške Cerkve.

Obstaja mnogo angleških prevodov Svetega pisma. Eden najbolj znanih je Authorized ali King James Version, dokončan leta 1611. Drugi prevodi so English Revised Version (1881,1885), The Jerusalem Bible (katoliški prevod, izdan v angleškem jeziku leta 1966) The New American Standard Version (1971), The Living Bible (1971), in The New International Version (1978).

Začetki prevajanja Svetega pisma v slovenščino segajo v 16. stoletje – v dobo reformacije. Primož Trubar je do leta 1582 prevedel vso Novo zavezo in Psalme (delal je po Luhtrovem nemškem prevodu). Njegovo delo je nadaljeval Jurij Dalmatin, ki je leta 1584 izdal prevod celotnega Svetega pisma (*Biblia*). Za slovenske evangeličane med

Muro in Rabo je Štefan Kūzmič izdal Novi zakon (1771), Štefan Terplan pa še Psalterji (1848). Slovenski katoličani so prvi celotni prevod Svetega pisma dobili v letih 1784-1802 ('Japljevo' Sveto pismo). Tretji celotni prevod pa je oskrbel ljubljanski škof A. A. Wolf (1856-1859). Prvi prevod v slovenščino iz grškega oziroma hebrejskega izvirnika pa so napravili F. Jere, G. Pečjak in A. Snój (Nova zaveza, 1925, 1929) ter M. Slavič in J. Aleksič (Stara zaveza). V štirih knjigah je celotna izdaja izšla v letih 1958-1961. Leta 1998 pa je izšel nov, posodobljen prevod Svetega pisma (SSP) iz izvirnih jezikov.

Prevodi prevzamejo določene značilnosti v odnosu do izvirnih rokopisov. Lahko so dobesedni (the King James Version) ali bolj tekoči (New International Version). Lahko so okorni, prevajajoč idiome dobesedno (New American Standard) ali opisujejo z drugimi besedami in na ta način podajajo le glavni smisel odlomka (The Living Bible). Za resno preučevanje Svetega pisma lahko študent, ki nima znanja grškega ali hebrejskega jezika, koristno uporabi dobesedne prevode in jih primerja z verzijami, ki so bolj razumljive in uporabljajo parafraziranje.

Dobesedni prevod »poskuša ohraniti čim tesnejšo povezanost z izvirnimi besedami in frazami originalnega jezika, vendar še vedno zagotavlja smiselnost v jeziku, v katerega se prevaja« (Gordon Fee in Douglas Stuart, *How to Read the Bible for All Its Worth*, Grand Rapids: Zondervan, 1982, str. 35). *Svobodni prevod* »poskuša prevajati ideje iz enega jezika v drugega in se manj osredotoča na rabo čisto enakih besed, kot so v izvirniku. Svobodni prevod, ki ga včasih imenujemo parafraziranje, poskuša odstraniti čim več zgodovinske oddaljenosti.« (Fee in Stuart, str. 35). *Dinamično ekvivalenten prevod* »poskuša prevajati besede, idiome in slovnično zgradbo izvirnega jezika v ekvivalentne oz. enakovredne besede jezika, v katerega prevaja.« (Fee in Stuart, str. 35).

2.3 Knjige SZ: vrstni red, hebrejski, grški, katoliški, pravoslavni, protestantski

Razvrstitev knjig v Stari zavezi se razlikuje od prevoda do prevoda. Masoretski rokopisi sledijo formuli, znani kot Postava, Preroki in Spisi. Postavo sestavlja pet Mojzesovih knjig – od 1. do 5. Mojzesove. Preroke sestavljajo zgodnji preroki – Jozue, Sodniki, 1. in 2. Samuelova, 1. in 2. Kraljeva – in poznejši preroki – Izaija, Jeremija, Ezekiel in dvanajst malih prerokov. Spise sestavljajo knjige pesmi in modrosti – Psalmi, Pregovori, Job, Visoka pesem – zvitki – Ruta, Žalostinke, Pridigar, Estera in zgodovinske knjige – Daniel, Ezra, Nehemija, 1. in 2. Kroniška.

Masoretski rokopisi so vsebovali vseh 39 pisanj, vendar so šteli le 24 knjig, ker so združili 1. in 2. Samuelovo, 1. in 2. Kraljevo, 1. in 2. Kroniško, dvanajst malih prerokov, Ezro in Nehemijo.

Septuaginta je spremenila vrstni red knjig, nasprotujoč podobi protestantske Biblije. Vključila je dodatne knjige v hebrejski kanon, kar poznamo pod imenom apokrifne knjige (njihovo avtorstvo in veljavnost sta vprašljiva). Obe, katoliška in pravoslavna cerkev sta obdržali apokrifne knjige v svojih prevodih in jih obravnavali kot devterokanonične. To pomeni, da se jih lahko bere javno na cerkvenih bogoslužjih, vendar nimajo tolikšne veljave, kot knjige hebrejskega kanona. Te knjige so protestanti zavrnil in zato niso vključene v protestantske prevode Stare zaveze.

2.4 Starozavezni kanon: Kako se je izoblikoval?

Beseda kanon izhaja iz grške besede *kanon*, kar pomeni instrument za merjenje ali drog za merjenje. Beseda označuje standard ali seznam in se nanaša na zaključen, standardiziran seznam knjig, ki so bile sprejete kot navdihnjeno Sveto pismo. Starozavezni kanon sestavlja 39 knjig, ki so bili v starodavnem Izraelu raznoliko razvrščeni kot zvitki, ki so vsebovali 22 ali 24 knjig. Razlika v številih je odvisna od skupne razvrstitve knjig na posameznem zvitku. Kot dodatek 39 knjigam se je 14 apokrifnih knjig preneslo preko *Septuaginte* in *Vulgate* v katoliško in pravoslavno cerkev. Vendar sta celo cerkvena očeta Hieronim (okrog l. 400) in Evtanazij (okrog l. 367) prepoznala devterokanoničnost oziroma drugoten položaj apokrifnih knjig.

Kaj naredi knjigo kanonično? »Edini pravi preizkus kanoničnosti ... je pričevanje Boga Svetega Duha glede avtoritete Njegove lastne Besede. To pričevanje se kaže v tem, da so srca Božjega ljudstva, ki hodijo v zaveznem odnosu z Njim, prepoznali, verujejo in se podrejajo temu.« (Archer, str. 78). Poleg tega, da je skupnost vernikov skozi dolgo obdobje sprejemala te knjige, je pomembna tudi tematika, pravovernost nauka, hebrejski jezik in starodavnost.

Vprašanja glede Stare zaveze, še posebej v zvezi z Apokrifi, so bila za Jude razrešena oz. odgovorjena ob preudarnem posvetovanju rabinov v Jamni okrog leta 90 n. št.

Naloga:

1. Poišči pet odlomkov v Stari ali Novi zavezi, kjer pisec omenja navdihnjenje, razodetje ali kako drugače nakazuje na to, da je Sveto pismo Božja beseda.
2. Poišči svetoписemski odlomek z vsaj tremi različnimi prevodi, ki kažejo na razliko v načinu prevajanja. Kakšna je razlika?
3. Poišči Sveto pismo z Apokrifi in preberi nekaj poglavij iz 1. knjige Makabejcev. Kaj misliš?
4. Poišči primer vsake izmed naslednjih književnih zvrsti v Stari zavezi: zgodovinska pripoved, vizija ali sanje, pesem.

Viri za del 2:

Gleason L. Archer. *A Survey of Old Testament Introduction*. Chicago: Moody Press, 1974, str. 15-54, 68-82.

F.F. Bruce. *The Canon of Scripture*. Downers Grove: InterVarsity Press, 1988.

Otto Eissfeld. *The Old Testament: An Introduction*. New York: Harper and Row, 1965, str. 669-721.

Gordon Fee and Douglas Stuart. *How to Read the Bible for All Its Worth*. Grand Rapids: Zondervan Publishing, 1982.

3. HEBREJSKO PESNIŠTVO: IZRAELOVE HVALNICE

Eden običajnih načinov izražanja v Stari zavezi je bil skozi pesništvo in poezijo. Hvalnice so seveda uglasbena poezija. Hvalnice so se pojavile v pripovedih Stare zaveze precej zgodaj in prišle do končnega izraza v Psalmih.

3.1 *Mashal* (definicija in primeri)

Eno izmed primarnih sredstev pesniškega izražanja v Stari zavezi je tako imenovan *mashal*. Ta beseda ima širok pomen in se jo lahko razume kot »pregovor, parabola, alegorija, rek, basen ali razprava« (Harris, Archer, Waltke. *Theological Wordbook of the Old Testament*, vol. I, str. 1258). Pesništvo in modrostna literatura v Stari zavezi je pogostokrat izražena v tej obliki. Mnoge hvalnice, psalmi in pregovori se obravnavajo kot *mashal*.

Nekatere primere Izraelovih hvalnic najdemo v naslednjih odlomkih: hvalnica od Mirjam (2 Mojz 15,1-18); Deborina hvalnica (Sod 5,1-31). Psalmi in Visoka pesem so prav tako primeri Izraelovih hvalnic.

Slaven primer *mashal-a* je Jotamova basen o Abimelehu in sihemskih gospodih po uboju Gideonovega sina in maziljenju Abimeleha za kralja (Sod 9,7-21).

Glasba in raba teh pesmi se pogosto pojavlja v Stari zavezi. Nekateri primeri so: David in Savel (1 Sam 16,15-17, 23), Davidov šotor (1 Krn 16,4-6, 37), Davidove priprave za tempeljsko čaščenje (1 Krn 25,1-7; 2 Krn 5,11-14), Elizej v puščavi (2 Kr 3,14-16), Jozafat v vojni (2 Krn 20,20-22), Nehemija praznuje dokončanje mestnega obzidja (Neh 7,1; 12,31, 35-38, 40).

3.2 Značilnosti hebrejskega pesništva

Kot pri vseh pesniških izvedbah – naglaševanje, poudarjanje in metrična priredba – je to pomemben del v hebrejskem pesništvu. Narava jezika zahteva določeno rabo metafor in prispodob celo v proznem govoru ali pisanju. Raba metafor ali prispodob je običajna značilnost pesništva v mnogih jezikih. Druge posebnosti pa so bolj značilne za hebrejsko pesništvo in izurjeno oko jih lahko prepozna celo v nehebrejskih prevodih Biblije. Na splošno rima ni značilnost hebrejskega pesništva.

3.2.1 **Paralelizem:** Glavna značilnost hebrejskega pesništva je paralelizem. Paralelizem je uravnoteženost ene misli ali fraze z ustrežno drugo mislijo ali frazo. Ustrezna druga misel ali fraza pogostokrat vsebuje enako število besed ali vsaj prikladno število idej. Obstajajo štiri glavne vrste paralelizma:

3.2.1.1 *Soznačen paralelizem*: Glavna značilnost soznačnega paralelizma je ponavljanje. Ista ideja se ponavlja ob uporabi drugačnih besed. Na primer:

»Simeon in Levi sta brata;
njuna meča sta orodje nasilja.
Moja duša naj ne hodi v njuno družbo,
naj se moja čast ne druží z njunim občestvom;
kajti v jezi sta pobila može,
podivjana pohabila bike.
Prekleta bodi njuna jeza, ker je silna,
in njuna togota, ker je okrutna!
Razdelil ju bom v Jakobu
in ju razkropil v Izraelu.« (1 Mojz 49,5-7)

»Gospod je moja luč in moja rešitev, koga bi se moral bati?
Gospod je trdnjava mojega življenja, pred kom bi moral trepetati?« (Ps 27,1)

»Nebesa pripovedujejo o Božji slavi,
nebesni svod sporoča o delu njegovih rok.
Dan izreka dnevu govor, noč razglašá noči znanje.« (Ps 19,2-3)

»Če Gospod ne zida hiše,
se zaman trudijo z njo njeni graditelji;
če Gospod ne varuje mesta,
zaman bedi tisti, ki straži.« (Ps 127,1)

»Potrpežljiv človek je boljši kakor junak,
gospodar nad svojim duhom boljši kakor osvajalec mesta.« (Prg 16,32)

3.2.1.2 *Nasproten paralelizem*: Glavna značilnost nasprotnega paralelizma je nasprotje. Dve nasprotni si ideji sta postavljeni druga ob drugo. Na primer:

»Gospod ošabnim podira hišo,
vdovi pa utrjuje mejo.« (Prg 15,25)

»Gospod je daleč od krivičnih,
sliši pa molitev pravičnih.« (Prg 15,29)

»Bolje je imeti malo po pravici
kakor veliko bogastvo po krivici.« (Prg 16,8)

»Tisti, ki sejejo s solzami, žanjejo z vrskanjem.
Odhaja, odhaja z jokom, ko nosi seme za setev;
prihaja, prihaja z vrskanjem, ko nosi svoje snope.« (Ps 126,5-6)

3.2.1.3 *Sintetični paralelizem*: Glavna značilnost sintetičnega paralelizma je razširitev misli skozi ponavljanje in rastoče dodajanje konceptov ali pomenov. Na primer:

»Blagor človeku, ki ne hodi na posvet krivičnikov,
ne stopa na pot grešnikov in ne seda na klop porogljivcev,
temveč se veseli v Gospodovi postavi
in preiščuje njegovo postavo podnevi in ponoči.
Tak je kakor drevo, zasajeno ob potokih voda,
ki daje svoj sad ob svojem času in njegovo listje ne ovene;
vse, kar dela, uspeva.« (Ps 1,1-3)

»Dajajte Gospodu, Božji sinovi,
dajajte Gospodu slavo in moč!
Dajajte Gospodu slavo njegovega imena,
padite na kolena pred Gospodom v svetem okrasju!« (Ps 29,1)

Večji del preostanka Psalma 29 je primer sintetičnega paralelizma.

»Ne odiraj reveža, ker je reven,
ne stiskaj ubožca pri mestnih vratih.
Kajti Gospod bo branil njihovo pravdo,
vzel bo življenje tistim, ki jih odirajo.

Ne druží se z jezljivim človekom,
nikar ne hodi s togotnim,
da se ne navadiš njegovih poti
in ne ujameš zanke za svoje življenje.« (Prg 22,22-25).

Pregovori od 22,17 do poglavja 24 so sestavljeni iz kratkih izjav v obliki sintetičnega paralelizma.

3.2.1.4 *Hiazem*: Glavna značilnost hiazma je soznačen paralelizem z obrnjenim vrstnim redom. Na primer:

»Izkaži mi milost, o Bog, po svoji dobroti,
po obilnosti svojega usmiljenja izbriši moje pregrehe!
Popolnoma me operi moje krivde, mojega greha me očisti!
Zakaj svoje pregrehe priznavam,
moj greh je vedno pred mano.« (Ps 51,3-5)

V tem Psalmu je 3. vrstica hiazem, 4. in 5. vrstica pa sta soznačni. Preostanek psalma je napisan v soznačnem, sintetičnem in hiaznem paralelizmu, dokazujoč izmenjavajočo naravo oblik paralelizma v mnogih psalmih.

3.2.2 **Akrostih:** Še ena običajna značilnost hebrejskega pesništva je raba abecednega akrostiha. To je sredstvo, kjer je črka hebrejske abecede uporabljena kot prva črka v verzih in v naslednjem verzih naslednja črka abecede itd. To je posebnost, ki se v prevodih ponavadi ne pokaže, čeprav lahko dober primer vidimo v Psalmu 119. Vsak izsek tega psalma je kitica, ki se prične s črko abecede. Ko sem prvič bral Psalm 119, sem mislil, da so naslovi imena avtorjev! Drugi primeri akrostihov, delno ali v celoti, so Žalostinke, Pregovori 31,10-31; Psalm 37 in Nahum 1,1-10.

3.2.3 **Druge značilnosti:** V hebrejskem pesništvu so prisotne še druge značilnosti, vključujoč *stih*, *strofa*, *aliteracija* (ponovitev istega soglasnika), *antropomorfizem* (počlovečenje), *poosebljanje* in *besedne igre*.

3.2.3.1 *Stih* je najosnovnejši element poezije in je sestavljen iz fraze, ki je osnovni temelj verza. Verzi hebrejske poezije so ponavadi sestavljeni iz dveh ali treh fraz. Toda obstajajo tudi drugi vzorci. Le-ti se najlažje prepoznajo v izvorni hebrejščini, vendar so dobro ohranjeni tudi pri prevodu. Na primer:

»Da, če kličeš razsodnost,
daješ svoj glas razumnosti,
če jo iščeš kakor srebro,
jo odkopavaš kakor zaklade,
tedaj boš razumel strah Gospodov
in boš dosegel spoznanje Boga.« (Prg 2,3-5)

V ritmičnem vzorcu 2,3 je to primer dvostiha (dve vrstici verza).

»Gospod je utešil svojo srditost,
izlil je srdito jezo;
zanetil je ogenj na Sionu,
da je požrl njegove temelje.« (Žal 4,11)

Tu imamo primer štirih vrstic v verzih.

3.2.3.2 *Strofa* ali večja razvrstitev verzov se včasih uporablja v hebrejskem pesništvu, vendar ni primarna značilnost. Strofa ali stanca se lahko prepozna v ponavljajočem se verzih ali frazi, ki jo poznamo kot refren. Na primer:

»Gospod nad vojskami je z nami,
trdnjava nam je Bog Jakobov.« (Ps 46,8 in 12)

Ta refren, ki se ponavlja v Psalmu 46, označuje konec dveh stanc (strof), ki nista enako dolgi. Zdi se, da je hebrejski um, drugače kot grški, bil manj zainteresiran za simetrijo in urejen matematični okvir. Stanca vsebujejo različno število vrstic, oblik paralelizma znotraj istega psalma, akrostihi so včasih izpuščeni med abecedo. Toda splošne značilnosti so jasne in z nekaj vaje se jih z lahkoto tudi najde.

Še en primer refrena, ki označuje konec strofe, najdemo v Iz 9,8-10,4:

»Pri vsem tem se njegova jeza ne odvrne,
njegova roka je še iztegnjena.« (Iz 9,11, 16, 20; 10,4)

3.2.3.3 *Poosebljanje* je praksa pripisovanja človeških značilnosti mrtvim stvarem. Na primer:

»Kako samotno leži mesto,
nekdaj polno ljudstva!
Postalo je kakor vdova,
velikanka med narodi.
Kneginja med okrožji
je postala tlačanka.
Bridko joka ponoči,
solze ji tečejo po licih.
Zanjo ni tolažnika
med vsemi njenimi ljubimci;
vsi njeni prijatelji so jo izdali,
postali so njeni sovražniki.
Judeja je šla v izgnanstvo zaradi bede
in zaradi trde tlake.
Prebiva med narodi,
ne najde počitka.
Vsi njeni preganjalci so jo zajeli
med tesnimi bregovi.« (Žal 1,1-3)

3.2.3.4 *Besedna igra* (paronomazija) je igra besed, kot na primer nadomeščanje besede z besedo, ki ima podoben zven ali pomen. Dober primer najdemo v Mih 1,8-16 ali Jer 1,11-12. To pesniško sredstvo ni jasno izvzeto v hebrejskem jeziku. Dober prevod bo vključil pojasnilo teh sredstev v opombah.

Naloga:

1. Identificiraj dva primera soznačnega, nasprotnega in sintetičnega paralelizma iz knjige Psalmov ali Pregovorov.
2. Poišči odlomek v Stari zavezi, kjer se uporablja poosebljanje ali počlovečenje.

Viri za del 3:

Gleason L. Archer. *A Survey of Old Testament Introduction*. Chicago: Moody Press, 1974.

C. Hassell Bullock. *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*. Chicago: Moody Bible Institute, 1979.

William P. Brown. *Character in Crisis: A Fresh Approach to the Wisdom Literature of the Old Testament*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co., 1996.

Richard J. Clifford. *The Wisdom Literature*. Nashville: Abingdon Press, 1998.
Otto Eissfeld. *The Old Testament: An Introduction*. New York: Harper and Row, 1965, str. 669-721.
Ronald E. Murphy, *Wisdom Literature and Psalms*, Nashville, Abingdon Press, 1983.

4. KAJ JE MODROST?

»Kot vse hebrejske intelektualne vrline, modrost ... ni namerno praktična, ne teoretična. V bistvu je modrost umetnost biti uspešen ali ustvariti pravilen načrt, da dobiš zelene rezultate. Njen sedež je srce, središče moralnih in intelektualnih odločitev« (“Wisdom,” D.A. Hubbard. *The New Bible Dictionary*, 3. izdaja, Downers Grove: InterVarsity Press, 1996, str. 1244).

Modrost primarno tolmači splošno razodetje in obča načela vnaša v življenje. Deluje od stvarjenja navzgor in ne od nadnaravnega razodetja, ki se spušča z nebes.

Modrost Stare zaveze je precej drugačna od ostalih starodavnih nazorov, čeprav je oblika modrostne literature podobna oblikam ostalih kultur. V Stari zavezi se odraža učenje osebnega Boga, ki je svet in pravičen, in ki pričakuje od teh, ki ga poznajo, da kažejo njegov značaj v mnogih človeških praktičnih stvareh življenja. To popolno zlitje razodete volje svetega Boga s praktičnimi človeškimi izkustvi življenja je prav tako drugačna od špekulativne modrosti Grkov. Etična dinamika grške filozofije leži na razumu; če je oseba imela popolno znanje, je lahko živela dobro življenje (Platon). Znanje je bila vrline. Naglas starozavezne modrosti pa je na tem, da človeška volja na področju praktičnih stvari mora biti podrejena božanskim namenom. Zato hebrejska modrost ni bila teoretična in špekulativna. Praktično je temeljila na odkritih načelih tega, kaj je prav in kaj narobe; da bi bila izživeta v vsakdanjem življenju (R. Laird Harris, Gleason Archer, and Bruce Waltke, *Theological Wordbook of the Old Testament*, Vol. I, Chicago Moody Press, 1980, str. 283).

4.1 Definicije

Obstajajo številne hebrejske besede, ki ustrezajo slovenskim konceptom modrosti, razumevanja in znanja. Vse te besede so uporabljene v kontekstu modrostne literature.

4.1.1 *Hokhmah*: »Ne teoretično znanje ali filozofija, ampak pravilno razumevanje bistvenih vprašanj življenja in odnos Boga, moralnega zastopnika, do človeka.« (Archer, str. 475).

»Pomembna ideja *hakam* predstavlja načine razmišljanja in stališč, ki se tičejo življenjskih doživetij; vključujoč načine splošnega interesa in osnovne morale. Ta vprašanja se navezujejo na razumnost v posvetnih stvareh, veččin v umetnosti, moralne občutljivosti in doživetij na Gospodovih poteh« (R. Laird Harris, Gleason Archer, and Bruce Waltke, *Theological Wordbook of the Old Testament*, Vol. I, Chicago Moody Press, 1980, str. 282).

4.1.2 *Binah*: »Označuje sposobnost razumsko presojati razliko med pretvarjanjem in resničnostjo, med resnico in zmoto, med trenutno navidezno privlačnostjo in daljnosežnimi vrednotami, ki vodijo k resnično uspešnemu življenju.« (Ibid.)

Za razločevanje ali razumevanje razlike: »prepoznati, spoznati, zaznati« (HAW, 282).

4.1.3 *Tushiyyah*: »Pristni vpogled v ... duhovno ali duševno resnico.« (Ibid.)

To je vrsta modrosti, ki pripelje osebo k praktičnemu uspehu.

4.1.4 *Sakal*: »Modrost in uspeh, ki je učinek modrosti« (Haw, str. 282). Preudarnost, zdrav razum, praktični vpogled v zapletene podrobnosti, kar vodi v uspeh.

4.2 Ozadja (starodavni Bližnji Vzhod)

Modrost je bila cenjena v kulturah starodavnega Bližnjega Vzhoda in so jo posedovali celo drugi narodi, čeprav je v končnem modrost povezana z Jahvejem, Bogom Izraelcev (1 Kr 5,26-30; Becalel – 2 Mojz 35,30; Hiram – 1 Kr 7,13-14; Iz 10,13; 29,14).

V 1 Kr 5,10 je Salomonova modrost primerjana z modrostjo vseh ljudi z vzhoda in z vso egipčansko modrostjo. Modrost Mezopotamije in modrost Egipta sta postali bolj znani šele v 20. stoletju (Ronald E. Murphy, *Wisdom Literature and Psalms*, Nashville, Abingdon Press, 1983, str. 21). V Mezopotamiji so našli dokaze o šoli in dvojezični modrostni literaturi, najdeni v Akadiji in Sumeriji. Nekateri naslovi poznejše babilonske in sumerske modrostne literature so *The Counsels of Wisdom* (Nasveti modrosti), *Dialogue of Pessimism* (Dialog pesimizma) in *A Dialogue about Human Misery* (Dialog o človeški bedi). Mezopotamska modrostna literatura je datirana od 2000 let pr.n.št. do 1000 let pr.n.št.

»Spet je tematika problemi človeškega obstoja in pokvarjenost družbe: pobožnost in njena vrednost, resničnost in celo dobiček od zločina ... Kar je skupno vsem tem delom, je problem človeškega stanja ...« (Murphy, 23). *The Story of Ahikar* (Zgodba o Ahikaru), in egipčanski *Sebayit* ali učenja sta prav tako med razpoložljivimi primeri starodavne modrostne literature Bližnjega Vzhoda. Egipčanska modrost se prevaja kot *ma'at* in nosi idejo resnice, inteligence, pravice, v kateri se najde edini red v celotnem vesolju.

4.2.1 Svetopisemska modrost

Mnogi vidiki modrosti postanejo jasni v svetopisemski literaturi. Prvi med temi je »Strah Gospodov je začetek znanja« (Prg 1,7). Obe, modrost oz. znanje in norost se upodabljata kot žene, ki kličejo morebitne sledilce na odprtih krajih na mestnem trgu (Prg 8 in 9). Modrost je posebljena in pokazano je, da je obstajala že pred ustvarjenim redom (Prg 8,22-31). Modrost ne le da kliče, ampak se jo mora iskati (Prg 2,1-5). Modrost je vidna kot nedoumljiva (Job 28,23) in kot najvišje dobro (Prd 12,13-14).

Modrost (*hokmah*) se uporablja za označevanje praktičnih veščin rokodelca, kot je bil Becalel, ki je delal na postavitvi svetišča (2 Mojz 35,30–36,1). Takšna veščina se lahko pripiše različnim poslom, celo državnim uradnikom kot je bil Ahitofel,

Davidov svetovalec (2 Sam 16 in 17). Modrost je tudi spretnost soočiti se s situacijo, kot je vidno pri majhnih, ampak modrih živalih (Prg 30,24-28). Soočiti se z življenjem (*tahbulot* ali »krmarjenje« Prg 1,5), to je srce modrega učenja, podanega v knjigi Pregovorov. To je izkustvena modrost, ki se kaže v praktičnih zapovedih in opominih za človeška bitja. Mnogokrat je to enakovredno kodeksu etike (Murphy, str.33-34).

Po mnenju drugega razlagalca:

Modrost je »sposobnost obvladati«, »umetnost krmarjenja«; to je »praktično znanje glede zakonov življenja in sveta, osnovano na izkušnjah«; modrost določa »starševsko« zapuščino svojim otrokom; to je »iskanje razumevanja samega sebe in gospostva sveta«; – nobena definicija sama ne zadosti raznolikosti fenomena, ki jo vsebuje hebrejska beseda *hokma* in podobne ideje na starodavnem Bližnjem Vzhodu (James L. Crenshaw, *Old Testament Wisdom: An Introduction*, Louisville: Westminster John Knox Press, 1998, str. 9).

4.2.2 Apokrifna modrost

Dve dodatni knjigi tvorita celotno zbirko modrostne literature v ne-kanoničnih knjigah Stare zaveze, znanih kot Apokrifi. To so *Ecclesiasticus* (ali Sirah) in Knjiga modrosti. Ti knjigi se datirata kasneje kot knjige Hebrejskega kanona. Na primer, Sirah je iz okrog leta 180 pr. n. št. in je napisan v grškem jeziku.

4.2.3 Svetopisemska norost

Dve hebrejski besedi, ki sta največkrat uporabljeni za označitev norosti, sta *aval* in *kasal*. Norost je seveda pogostokrat nasprotje modrosti in poti modrosti. Norost nakazuje na »slabost, ki se nanaša na um, vključuje pa tudi drznost, domišljavost.« Še ena definicija je tolst, medel, težak ali nedelaven. V bistvu je to napačna samozavest.

Norec je nekdo, ki ni preudaren, ki je brez cilja ali nasveta, brezbrizen do sredstev ali orodij, ki bi jih moral uporabiti, hitro pripravljen za nepremišljene ali zaletave ideje; tisti, ki nemarno preda vse v negotove stvari; nasprotje temu, ki hodi pokončno ali naravnost; zlahka se dá razdražiti (William Wilson, *Old Testament Word Studies*, Grand Rapids: Kregel Publications, 1978, str. 172).

Viri za del 4:

Gleason Archer, *A Survey of Old Testament Introduction*, Chicago: Moody Press, 1964.
William P. Brown. *Character in Crisis: A Fresh Approach to the Wisdom Literature of the Old Testament*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co., 1996.
C. Hassel Bullock, *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*, Chicago: Moody Press, 1979.
R.E. Clements. *Wisdom in Theology*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1992.

- Richard J. Clifford. *The Wisdom Literature*. Nashville: Abingdon Press, 1998.
James L. Crenshaw, *Old Testament Wisdom: An Introduction*, Louisville: Westminster John Knox Press, 1998
R. Laird Harris, Gleason Archer, and Bruce Waltke, *Theological Wordbook of the Old Testament*, Vol. I, Chicago Moody Press, 1980, str. 282
D.A. Hubbard. "Wisdom," *The New Bible Dictionary*, 3. izdaja, Downers Grove: InterVarsity Press, 1996.
Ronald E. Murphy, *Wisdom Literature and Psalms*, Nashville, Abingdon Press, 1983.
William Wilson, *Old Testament Word Studies*, Grand Rapids: Kregel Publications, 1978

5. MODROSTNI PSALMI

Psalm je uglasbena molitev, ki so jo peli posamezniki ali skupnost. Mnoge Izraelove pesmi so bile zbrane v knjigo, znano kot Psalms. Rečeno je, da so Psalms knjiga molitev za Izrael in za Cerkev. Psalms so ena izmed najbolj branih književnosti vseh časov in za mnoge najbolj popularna in tolažilna knjiga Svetega pisma. Kratek pregled sodobne in pretekle slavilne glasbe in himničnih pesmi kaže, da Psalms vedno znova predstavljajo cerkveno pesmarico – navdihnjenje za čaščenje Boga. Kot bomo videli, obstajajo različni tipi psalmov, ki izražajo bodisi molitev, učenje, preroštvo ali hvalnico.

Obstajajo različni tipi Psalmov. Za naš namen jih bomo razdelili na pet oblik:

- Psalmi slavljenja: 146-150, 136, 101 in drugi
Modrostni psalmi: 1, 49, 73
Mesijanski psalmi: 2, 22, 45, 55, 110
Žalostinke (spokorniški): 32, 38, 51
Psalmi kletve: 35, 41, 69, 109, 137

Večina teh tipov je samopojasnjevalnih, če se jih ne prepozna zlahka. Seveda je za novozaveznega vernika najbolj težko razumeti Psalms kletve. Zdi se, da so nižje od teologije Nove zaveze, ko se daje prostor jezi, saj bi naj odpuščali tem, ki grešijo zoper nas in blagoslavljali te, ki nas preklinjajo. En vidik je, da so ti Psalms vpitje po Božji pravici in da mnogi od teh psalmov prerokujejo o Jezusovem življenju in službi. Prav tako se predlaga, da so ti Psalms izraz starozavezne etike, ki je bila nadomeščena s Kristusovim učenjem. No, v vsakem primeru so Psalms kletve včasih uganka za novozavezne vernike.

Viri za del 5:

- Gleason L. Archer. *A Survey of Old Testament Introduction*. Chicago: Moody Press, 1974.
C. Hassell Bullock. *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*. Chicago: Moody Bible Institute, 1979, str. 113-151.
Keil and Delitsch. *Old Testament Commentaries*. Vols. III and IV. Grand Rapids: Associated Authors and Publishers.

6. PREGOVORI

6.1 Definicije

Vsi pregovori, bodisi prispodobe ali paradigme, so bili osnovani na izkustvu ... pregovor je kratek stavek, osnovan na dolgem izkustvu, vsebuje resnico. Jedrnatost je značilna za vse pregovore, saj veliko povedo v nekaj, pazljivo izbranih besedah. Tudi zapažanje pripada notranji značilnosti pregovorov, ki naznanjajo pomembno odkritje v »stavku« ali izjavi. Izza pregovorov počiva teža tradicije; ne predstavljajo osamljenega vidika ene osebe, ne glede kako inteligentna je lahko bila ta oseba. Predvsem pa pregovori poosebljajo resnico. Ob poslušanju pregovorov prvič je bil komentar: »Čeprav znotraj globin človeške zavesti, zaznavamo, da je vsebina pregovorov resnična« (Creshaw, *Old Testament Wisdom Literature: An Introduction*, str. 56).

6.1.1 *Mashal*: »Izjava, ki želi razkriti resnično naravo stvari tako, da jo primerja z drugo« (Bullock, str. 159). *Mashal* ima mnoge oblike v Stari zavezi (glej tudi 3.1). Pomen je tudi »predstaviti, biti kot, primerjava«.

6.1.2 Vrste pregovorov: Pregovori učijo, nudijo teorijo in izkustvo v kratkem, jedrnatih izrekih, ki se jih lahko uporabi kot pravilo za osebno upravljanje. (Ibid.) Pregovore lahko razdelimo na sedem vrst: Istovetnost ali enakovrednost; neistovetnost ali nasprotje; podobnost; nasprotje pravemu redu, ki kaže absurdnost; razvrstitev oseb, dejanj ali situacij; ovrednotenje ali prednost ene stvari v odnosu z drugo; posledice človeškega značaja ali obnašanja (Bullock, str. 159-160).

6.2 Vsebina in avtorstvo

V nadaljevanju je podan pregled vsebine in avtorstvo.

Očrt (Bullock, 162, ff.)

Naslov: 1,1

Uvod: 1,2-6

Premišljevanje o modrosti: 1,7-9,18

Raznoteri Salomonovi pregovori: 10,1-22,16

Besede modrih: 22,17-24,22

Tudi te so od modrih: 24,23-34

Salomonovi pregovori, ki so jih zbrali Ezekijevi možje: 25:1-29:27

Besede Agurja: 30,1-33

Besede Lemuela: 31,1-9

Akrostih o vrli ženi: 31,10-31

Avtorstvo (notranji dokaz)

6.3 Glavne teme: Dodatek tem spodaj – mladost, čistost, večna modrost, ženska modrost in norost.

6.3.1 Poslušnost – poučljivost (neposlušnost – trmoglavost)

6.3.2 Ponižnost – ponos

6.3.3 Marljivost – lenost (2)

6.3.4 Zvestoba – nezvestoba

6.3.5 Govor (dobri in slabi učinki)

6.3.6 Vladaarji (lastnosti, oblast, kako biti vladar, kako se soočati z njim)

6.3.7 Bedarija

6.3.8 Radodarnost (sebičnost, skopuštvost)

6.3.9 Raba ali zloraba denarja, časa

6.3.10 Prijateljstvo

6.3.11 Dodatne teme, značilnosti: poroštvo (6,1-5), številčni pregovori (6,16-19; 30,15-19), modrost skromnih ali majhnih (30,24-28); vrla žena (31,10-31).

Naloga:

Vsaki skupini bo dodeljena ena izmed gornjih kategorij. Morali boste podati povzetek o tem, kako Pregovori kot celota govorijo o vaši kategoriji.

Viri za del 6:

Gleason Archer, *A Survey of Old Testament Introduction*, Chicago: Moody Press, 1964.
C. Hassel Bullock, *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*, Chicago: Moody Press, 1979.
Derek Kidner. *Proverbs: An Introduction and Commentary*. Downers Grove: Intervarsity Press, 1964.

7. JOBOVA KNJIGA

7.1 Datum dogodkov, ozadje in avtorstvo

Na osnovi notranjih dokazov so Jobovi dogodki verjetno bili pred Mojzesovim časom, torej v času očakov. Obstaja nekaj pokazateljev na ta zgodnji datum: 1) Obstoj plemenskega družinskega sistema. 2) Daritve je opravljal mož, glava družine in ni sledi duhovništva Levitov. 3) Omenja se *qesitah*, kar je starodavno ime za srebrnik kot metoda monetarne izmenjave.

Glede na to, da Job ne vsebuje opisov zgodovinskih dogodkov in kaže na nehebrejsko kulturno ozadje, o kateri imamo zelo malo ali nobenih informacij, ni enostavno določiti približen datum Jobovega življenja in poteka dogodkov. Pokrajina Uz, kjer se je to dogajalo, je bila na področju severne Arabije; Septuaginta govori o njej kot o deželi Aisitov, ljudstva, ki ga Ptolomej geografsko namešča v Arabsko puščavo, sosedno od Edomcev na gorovju Seir. Jobov prijatelj Elifaz je prišel iz Temane, zelo znanega kraja v Edomu. Elihu je izšel iz Buzejcev, ki so verjetno živeli kot sosedje Kaldejcev na severovzhodu Arabije (Archer, str. 464).

Avtor Jobove knjige ne trdi, da je bil ob dogodkih prisoten in je bil verjetno Hebrejec, ki je uporabil starodavne vire pod navdihnjenjem Svetega Duha. To se jasno kaže skozi rabo hebrejskega imena za Boga – *Jahve*. Mnogi datirajo končno obliko knjige v obdobje od časa Salomona naprej.

7.2 Delitev knjige

1. Uvod (1-2)
2. Dialog (3-37)
Trije krogi govorov, katerim sledi Jobova zaključna razprava in monolog Elihujevi govori
3. Gospodovi govori (38,1-42,6)
4. Sklepna beseda (42,7-17)

7.3 Teološka vprašanja

7.3.1 Teodiceja: Vprašanje Božje pravičnosti v luči človeškega trpljenja, še posebej trpljenja nedolžnih. Kako lahko vsemogočen in pravičen Bog dovoli ali se zdi nemočen ob človeškem trpljenju? Teodiceja (Jobova beda) povzroči tri vprašanja: a) Ali je Bog vsemogočen? b) Ali je Bog hudoben ali ima tudi demonsko stran? c) Ali je človek nedolžen? (NIV Study Bible, Introduction: Job, str. 733). Ta vprašanja se postavljajo v Jobovi knjigi.

Teodiceja je pogosto ukoreninjena v trpljenju, še posebej v trpljenju na videz nedolžnih. Job vedno znova postavlja vprašanje: »Zakaj?« 3,12, 16, 20, 23. Jobovo trpljenje: bolečina 3,26; sprašuje se o Božjem značaju, želi umreti 6,8; ali lahko premagam to

skušnjavo? Celo prijatelji so nezanesljivi 6,14-15; nespečnost 7,4; nesmiselni obup 7,15; Bog je viden kot sovražnik 9,19; umrljivost 17,13-15; jeza 15,12-14 (vpogled v pastoralno svetovanje: žalovanje); nobenega potomstva 18,17-19; drugi ljudje so zaprepani 19,20-21; odtujitev od sorodnikov in prijateljev 19,13-16; napredovanje hudobnih 21,7-15, 29-31; 24,1; povzetek Jobovega trpljenja – 30. poglavje.

7.3.2 Nauk o satanu: Jobova knjiga uči zoper dualizem, ki trdi, da obstajata dve enakovredni, vendar nasprotujoči si sili, ki delujeta v svetu in se borita za premoč. Ena sila je dobra, druga hudobna. Job uči, da je satanova moč omejena (1,7; 2,2). Deluje v skladu z dovoljenjem (1,12; 2,6). Njegovo ime (*Satan*) pomeni nasprotnik ali tožnik. On napada svet, odnos med Bogom in Jobom. To je tipičen vzorec satanovega delovanja.

7.3.3 Nauk o suverenosti in ustvarjanju; poglavji 1 in 2; 26,6-14; 38,4; 39,1

7.3.4 Posrednik 9,33-35; 13,1-3, 15; 16,19-21; 17,3; 19,25-27; 27,1-6; 40,3-5; 42,1-6

7.3.5 Vstajenje 14,14

7.3.6 Modrost in etika; poglavje 28 in 31

7.4 Izbrani odlomki

Očrt vsebine: Uvod

Jobovo bogastvo in značaj

Satanov značaj: obtoževati človeka pred Bogom in Boga človeku (1 Mojz 3; Zah 3; Gal 3; Raz 12)

Božja dopustitev

Jobova preizkušnja

Tolažnikov govor o modrosti (5,19-25).

Jobova vera v trpljenju (zagovornik 16,19; vstajenje, rešitelj, 14,13-17; 19,25-27)

Elihujevi govori (pogl. 32)

Suverenost Boga (38,1; 40,1)

Jobov zagovor (42,1)

7.5 Pastoralna vprašanja

Svetovalčev pristop: jeza 15,12-14; poslušanje 21,2-3; obsojanje 22,4-11;

Suverenost in človeška odgovornost

Teodiceja

Preizkušanje (Lk 22,31; 11,4; 1 Kor 10,13; 1 Pt 5,8; Jak 5,10-11)

Molitev 42,7

Viri za del 7:

NIV Study Bible, Introduction to Job, str. 731-2

Gleason Archer. A Survey of Old Testament Introduction. Chicago: Moody Press, 1964.

A. Hassel Bullock. *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*, Chicago: Moody Press, 1979.

David J.A. Clines. *Job 1-20 in Word Biblical Commentary*. Dallas: Word Books Publishers, 1989.

Gary R. Collins. *Christian Counseling: A Comprehensive Guide*. W Publishing Group, 1988.

Keil and Delitsch. *Old Testament Commentaries*. Vols. IV. Grand Rapids: Associated Authors and Publishers.

John E. Hartley. *The Book of Job in The New International Commentary on the Old Testament*, R.K. Harrison, ed. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co., 1988.

Marvin Pope. *Job in The Anchor Bible*. Garden City, NY: Doubleday and Co., 1965.

8. PRIDIGAR

8.1 Uvodno preišljevanje

Hebrejsko ime je *Qohelet* (Pridigar), iz *qahal*, kar pomeni pozvati skupščino. Grško ime je *Ecclesiastes*, kar ima enak pomen (Archer, str. 483). Namen in tema (po Archerju) »Prepričati človeka o nekoristnosti kakršnegakoli nazora, ki se ne dvigne iznad obzorje človeka samega.« Kakršenkoli nazor življenja, ki postavlja osebno srečo ali užitek ustvarjenega reda na vrh, je napačen ali neumen. Edini pravi nazor je ta, ki postavlja Boga samega na vrh kot najvišjo vrednoto vsega, kajti le On lahko dá smisel življenju (Prd 1,1; 12,13-14).

8.2 Avtorstvo in datum

Avtor Pridigarja je po tradiciji Judov in kristjanov Salomon. Čeprav se avtor jasno ne identificira kot Salomon, mu je zelo podoben. Je bogat »Davidov sin, kralj v Jeruzalemu«. Višji kriticizem 19. stoletja in sodobni konzervativni preučevalci 20. stoletja so vrgli dvom na ta zaključek. Predlagajo, da je Qohelet nastopal kasneje kot Salomon, primarno na jezikoslovnih tleh. Archer, sourednik *Theological Wordbook of the Old Testament* je izdelal zelo prepričljiv primer zoper to trditev. Slog in raba aramejskih izrazov ni podobna nobenih znani biblični ali nebiblični književnosti, razen Visoki pesmi. Pokaže, da je stik s feničansko in aramejsko ter celo indijsko kulturo in jezikom bil zelo velik v času vrhunca Salomonovega kraljestva; na ta način lahko računamo na mednarodni priokus Pridigarja, ki je vključil aramejske, feničanske in perzijske sposojenke. Archer podpira tradicionalni vidik – da je avtor Salomon. (Za drug vidik glej Roland Murphy, *Ecclesiastes* v bibliografiji).

8.3 Vsebina

Prvo poglavje vsebuje avtorjevo začetno zapažanje in pritožbo: »Vse je nečimrnost.« Prvih enajst vrstic razlaga nečimrnost ali krožno naravo vseh stvari. Poglavja v sredini govorijo o kraljevem naporu, da bi izkusil in dosegel velike dosežke in užitke. Ugotovi, da je to nečimrnost, z izjemo procesa, da uživa v delu. Poglavje 3,1-8 je klasična pesniška

izjava v nasprotnem paralelizmu glede različnih obdobij življenja. V kasnejših poglavjih, še posebej v 11. in 12. poglavju, govori o pomembnosti služenja Bogu že v mladosti. 12. poglavje je mojstrski pesniški opis procesa staranja in smrti – skrajne nečimrnosti. Avtor zaključuje z opozorilom, da se je potrebno bati Boga in izpolnjevati Njegove zapovedi. Na ta način osvetli temo, da je to življenje, kljub uspehu in užitku, smiselno le v kontekstu strahu Gospodovega in sprejemanja Njegovega blagoslova.

8.4 Druge točke poudarka

- 8.4.1 Aktivnosti pod soncem, ki vsebujejo nečimrnost ali »lovljenje vetra« (1,17; 2,11; 2,17; 2,26; 4,4; 4,16; 5,11; 6,2; 6,9; 8,10).
- 8.4.2 Vrednost težkega in poštenega dela (2,24; 3,13; 3,22; 5,12; 5,18; 8,15; 9,8)
- 8.4.3 Končna ničevost bogastva (5,9; 5,13; 6,2)
- 8.4.4 Krivičnost (3,16; 4,1; 5,8; 7,15; 8,14; 10,5).
- 8.4.5 Staranje (11,8-12,8)
- 8.4.6 Dajanje, vlaganje in podjetnost (11,1-6)
- 8.4.7 Druge teme se omenjajo na kratko v kratkih pregovorih ali odsekih (7-8,1; 10,1-20)

8.5 Pridiganje v Pridigarju

Kakšna vprašanja si postaviti, preden učiš Sveto pismo (avtor Jim Elliff)

Ali sem molil?

Ali zavestno in obupno potrebujem Duha?

Ali verujem, da moji poslušalci morajo slišati, kar imam za povedati?

Ali se trudim živeti v skladu z resnicami, ki jih govorim?

Ali bodo moje vedenje in moje besede odsevale lepoto in pomembnost odlomka?

Ali verujem, da bo Bog spremenil moje poslušalce skozi to, kar imam za povedati?

Na kakšen praktičen način verujem, da bodo moji poslušalci drugačni zaradi tega učenja?

Kako bo ta resnica vplivala na _____, _____ in _____.

Ali govorim to, kar odlomek pravi ali pa uporabljam odlomek, da opravičim to, kar hočem povedati?

Ali bo tudi najbolj zrel kristjan izzvan in ali bo tudi najmanj zrel kristjan razumel?

Kako se spominjam vseh, ki bodo prisotni (otroci, samski, upokojeni, tisti z nekrščanskimi partnerji itd.)?

Ali uporabljam živahne besedne slike in koristne ilustracije, da naredim svoje učenje jasno in lažje za zapomniti?

Ali je kaj, kar načrtujem povedati, pa ne bi smel povedati?

Ali sem navdušen nad to resnico in ali bo moja navdušenost vidna mojim poslušalcem?

Na kakšne načine bom naredil Kristusa znanega (celo na podlagi Stare zaveze)?

Viri za del 8:

- Gleason Archer, *A Survey of Old Testament Introduction*, Chicago: Moody Press, 1964.
A. Hassel Bullock, *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*, Chicago: Moody Press, 1979.
R.E. Clements. *Wisdom in Theology*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1992.
James L. Crenshaw, *Old Testament Wisdom Literature: An Introduction*: Louisville: Westminster John Knox Press, 1998.
Michael A. Eaton. *Ecclesiastes, An Introduction and Commentary* in Tyndale Old Testament Commentaries, D.J. Wiseman, ed. Downers Grove: InterVarsity Press, 1983.
Robert Gordis. *Koheleth, the man and his world, a study of Ecclesiastes*. New York: Schocken Books, 1951.
Keil and Delitsch. *Old Testament Commentaries*. Vols. IV. Grand Rapids: Associated Authors and Publishers.
Roland E. Murphy, *Ecclesiastes*. Dallas: Word Publishers, 1992.

9. VISOKA PESEM

9.1 Naslov in avtorstvo

Sir HasSirim leSlomoh (hebrejsko). *Canticum Canticorum* (latinsko). *Song is Solomon's* ali *The Best Song, which is Solomon's* (angleško).

Na podlagi naslova se verjame, da je Salomon avtor. Dodatni dokazi, ki kažejo na Salomonovo avtorstvo: a) Geografska namigovanja v tekstu kažejo na nerazdeljeno kraljestvo. To je možno v času Salomona ali prej. b) Avtorjevo široko poznavanje narave (živalstvo in rastlinstvo). c) Salomon je znan po tem, da je napisal preko 1000 pesmi. Salomonovemu avtorstvu se oporeka primarno na jezikoslovnih temeljih, podobno kot pri Pridigarju. Vendar mnogi komentatorji datirajo Visoko pesem v Salomonovo obdobje.

Nekateri vidijo pričujoče delo kot satirično postopanje Salomonove namere, da zvabi dekline iz Severnega področja stran od običajnega pastirja, ki ga je prvotno ljubila. Povzdiguje njene vrline in vrline čiste ljubezni nad to, v kar se lahko ujameš – v pasti bogastva in moči. V tem primeru avtor ne bi bil Salomon in pomen naslova bi bil, da je pesem o Salomonu, vendar ni njegova pesem. Ta interpretacija postavlja avtorja v čas Salomona ali v čas, kmalu za njim in sicer v Severnem kraljestvu.

9.2 Šole (metode) interpretacije

9.2.1 Alegorična: Nekateri rabini in prva cerkev. Visoka pesem je umetniški proizvod ali zgodovinski dogodek, ki ga moramo razumeti alegorično (kot prisposodbo). To pomeni, da ima vsaka podrobnost skriti pomen. Ta vrsta interpretacije želi biti sanjava, namišljena. Osrednji liki so Kristus in cerkev ali Jahve in Izrael. Na ta način je upodobljen ljubezenski odnos med Bogom in njegovim ljudstvom.

9.2.2 Dobesedna: To je dobeseden dogodek v Salomonovem življenju, ki na pesniški način pojasni moč in strast romantične ljubezni. Zadržki pri tej interpretaciji so, da Salomon ni pravi model bibličnega učenja o zakonski zvezi in spolni zvestobi, in je zato slab kandidat za kanonično učenje o tej temi.

Če se lahko strinjamo, da knjiga, ki proslavlja krepostno ljubezen med moškim in žensko, zasluži mesto v kanonu Svetega pisma, potem ne bomo imeli težav v tolmačenju Visoke pesmi v njenem dobesednem smislu. Ustvaritev človeštva kot moža in ženo in njunega spolnega odnosa – vse to je bil del prvotnega reda in ne sprememba po padcu. Pavlov vidik na zakonsko zvezo je bil, da le-ta zrcali veliko višjo sfero odnosov; to, ki je med Kristusom in cerkvijo (Ef 5,21-33) in Janez opisuje uresničitev odrešenja kot »Jagnjetovo svatbo« (Raz 19,7-9) (Bullock, str. 231).

9.2.3 Simbolična: Podobna prvi interpretaciji, vendar omejuje prispodobe na nekaj primarnih simbolov kot so Kristus, cerkev, ponovni Kristusov prihod in svatbena pojedina na veliki dan.

9.3 Žanr

Visoka pesem se gleda z različnih zornih kotov glede žanra. Nekateri jo motrijo kot dramo ali dramatično pastoralo, drugi kot eno pesem, spet drugi pa jo vidijo kot serijo ljubezenskih pesnitev ali pesmi.

Delitzsch je prav tako sledil teoriji dramatike in poimenoval pesem »dramatična pastorala«, prepoznavajoč ... da ni drama v gledališkem smislu, saj gledališče ni bila Semitska ustanovitev, ampak da se je razvila nekje med lirično poezijo in dramo (Bullock, str. 232).

9.4 Kanoničnost

Domnevno je obstajalo nekaj oklevanja glede kanoničnosti, ampak enkrat, ko so Visoko pesem sprejeli v kanon, se ni več resno spraševalo o njenem mestu v kanonu Stare zaveze. Slavni citat rabina Aqibe (50–135 n. št.) meče nekaj luči na vprašanje kanoničnosti Visoke pesmi. »Bog ne daj! – Noben Izraelec ni nikoli oporekal Visoki pesmi, da je nečista za roke (nakazuje na svetost). Kajti ves vek ni toliko vreden, kot dan, ko je Visoka pesem bila dana Izraelu. Kajti vse Pismo je sveto, Visoka pesem pa je najsvetejša. In če so oporekali, so oporekali le Pridigarju.« Dokaz o kanoničnosti za rabine izhaja iz konca prvega stoletja in za cerkev iz konca drugega stoletja.

9.5 Celibat in spolnost: Zgodovina cerkvenega pogleda

Eden najpomembnejših razvojev v življenju prve cerkve je bilo vztrajno poudarjanje prakticiranja klerikalnega celibata. Na vzhodu in zahodu so se razvile različne prakse. Prakticiranje klerikalnega celibata igra vlogo v življenju in polemikah še danes.

Zgodnji razvoji: Svetopisemsko se stvar vdovstva omenja v različnih tekstih Stare zaveze. »Gospod je branilec vdov in sirot,« in zato obstaja dolžnost, da se poskrbi za vdove iz prostovoljnih prispevkov (2 Mojz 22,22; 5 Mojz 14,29; 24,17; 27,19). Ta skrb za sirote in vdove odzvanja tudi v Jak 1,27. Jezus je govoril o teh, ki so postali evnuhi zaradi nebeškega kraljestva (Mt 19,12). V Luki je opisana Ana, 84-letna vdova, ki je ostala v templju, da moli in se posti (Lk 2,36-38). Spregledovanje grških vdov pri vsakdanjem razdeljevanju je povzročilo prve notranje krize v cerkvi (Apd 6,1), zato so osnovali skupino, za katero je cerkev skrbela. Apd 9,39, 41 kaže na to, da je v Palestini morda celo obstajal red vdov (*hai cherai*), v času Petrovega službovanja. Pavel je spodbujal celibat kot ta, ki nudi svobodo, vendar ni prepovedal zakonske zveze (1 Kor 7,8-9; 32-5). 1 Tim 5,9-10 kaže, da je za vdove bilo poskrbljeno in da so bile na »seznamu«.

Red vdov: Polikarp iz Smirne omenja vdove in device. Še posebej govori o vdovah kot o »Božjem oltarju«. Referenca o vdovah in devicah kot o označenem razredu v cerkvi se pojavi v književnosti cerkvenih očetov. Neporočeno stanje vdov kaže na potrebo po posebni skrbi v cerkvi. Dodajanje mlajših, neporočenih devic poveča število teh, ki imajo poseben status v cerkvi. Predpisi o celibatu so se pojavili že pri enem prvih koncilov v Elviri (l. 305) in v Ankri (l. 314-319). Pred tem časom so 1 Tim 3 in 5 (mož ene žene, žena enega moža) interpretirali z namenom, da bi odvrnili od tega in prepovedali drugi zakon ali ponovno ženitev v primeru izgube moža ali žene (Tertulijanovi spisi) in so povzdigovali ostajanje v celibatu po smrti partnerja. Red vdov in devic se pojavi v Apostolski tradiciji (l. 215) (Hamell, str. 83), avtorja Hipolitusa. Vdove in device so omenjene kot manjši redi v cerkvi v Rimu. Ciprijan, l. 250, (Augustine Reader, str. 530) govori o devicah kot o »cvetu na cerkvenem drevesu«. Avguštin, ki je pisal v 5. stoletju, dodeli devicam določeno mero nebeške časti. Začelo se je verjeti, da je celibat duhoven, superioren način življenja. Obstajali so tudi predpisi, ki so prepovedovali tako imenovane »duhovne poroke« ali devične subintroductae. Sčasoma so določene oblike celibata bile zahtevane za vse glavne rede. Celibat je bil povzdigovan zaradi zmotnega verovanja, da je padla narava človeka prišla preko spolnega odnosa.

Razlike med Vzhodom in Zahodom. Koncil v Elviri (Zahod): »Škofi, duhovniki in diakoni – resnično, vsi kleriki, ki opravljajo službo [pri oltarju] – se morajo vzdržati od svojih žena in ne spočeti otrok – to je popolna prepoved; kdorkoli tega ne bo spoštoval, naj se mu odvzame njegov položaj med kleriki.« (NE, str.307).

Koncil v Ankri:

Tisti, ki so že ordinirani diakoni in so v času ordinacije objavili in se zavezali k poroki ter niso mogli ostati v celibatu, takšne osebe, ki so že poročene, lahko ostanejo v svoji službi, kajti škof jim je dovolil ob ordinaciji, da so poročeni. Toda če se je kdo odločil ob ordinaciji ostati v celibatu in se je kasneje vseeno odločil poročiti, takšne osebe morajo odstopiti od svoje službe. (NE, str. 312).

To vprašanje je še naprej ostalo izvor nesoglasij v cerkvi, vse od časa Reformacije do danes.

9.6 Tematika

a) Moč čustvene in strastne ljubezni b) Ljubezen med Bogom in Njegovim ljudstvom.

Pod prvim naslovom Cheryl Exum komentira:

Visoka pesem je lirična pesem o erotični ljubezni in spolni želji – pesem, v kateri je telo tako predmet poželjivosti in vir užitka, kot tudi dolžnost zaljubljenecv, da sodelujeta v igri iskanja in najdenja v pričakovanju, uživanju in zagotavljanju čutne zadovoljitve. Ljubezenska pesem: Duh pesmi leži v načinu, na katerega nam kaže in pripoveduje, da je »ljubezen močnejša od smrti« (8,6) in na način, kako raziskuje naravo ljubezni. Opazuje, kako je biti zaljubljen tako z zornega kota moškega, kot tudi ženske in se zanaša izključno na njun dialog, tako da se naučimo o ljubezni skozi to, kaj zaljubljenca pravita o njej (Cheryl Exum, *Song of Songs*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2005).

9.7 Vsebina

Zaključujoč iz različnih odlomkov vidimo vsaj tri like – moški ljubimec, ljubljena in prijatelj ali zbor. Branja: 1,1-12; 4,1-7; 5,10-16; 8,6-7. Razlagalne razprave o dinamiki čustvene privlačnosti, krščanski vidik na zakonsko zvezo in spolnost, mesto zakonske zveze, grehi zoper krščanski nazor o zakonski zvezi in spolnosti.

Interpretacija Duane Garretta iz Word Commentary on The Song of Solomon:

1,2-4 Vstop

1,5-6 Izobrazba device

1,7-8 Najdenje ljubljenega

1,9-2,7 Prva pesem o vzajemni ljubezni

2,8-17 Vabilo, da odideta

3,1-4,15 Tri pesmi poročne noči

 Nevestina zaskrbljenost

 Nevesta pride k ženinu

 Brezhibna nevesta

4,16-5,1 Dovršitev

5,2-6,10 Tri pesmi poročne noči

(5,2-8) Bolečina in preobrazba

(5,9-6,3) Nevesta ponovno pridobi ženina

(6,4-10) Brezhibna nevesta II

6,1-7,1 Opuščanje deklišтва

7,2-8,4 Druga pesem o vzajemni ljubezni

8,5-7 Lastiti si ljubljenega

8,8-12 Učenje device

8,13-14 Brezhibnost

9.8 Pastoralna vprašanja

Nasveti mladim ljudem, ko vstopajo v odnose, ki bi lahko vodili v sklenitev zakonske zveze:

- 1) Ali me ta odnos vodi bližje ali bolj stran od Boga; ali povzroča, da moram sprejemati kompromise glede mojih prepričanj?
- 2) Ali sva duhovno združljiva?
- 3) Ali ta odnos temelji zgolj na fizični ali čustveni privlačnosti?
- 4) Po drugi strani, ali sva fizično in čustveno privlačna drug drugemu?
- 5) Ali imam trenutno sredstva, da podprem zakonsko zvezo in bodočo družino? Ali je realno prizadevati si za zakonsko zvezo?
- 6) Ali (cenim) se dobro razumem z njeno ali njegovo družino?
- 7) Moli in prosi za Božje vodstvo, vendar ne naredi to stvar poduhovljeno.

Viri za del 9:

Gleason Archer, *A Survey of Old Testament Introduction*, Chicago: Moody Press, 1964.

A. Hassel Bullock, *An Introduction to the Old Testament Poetic Books*, Chicago: Moody Press, 1979.

J. Cheryl Exum. *Song of Songs in The Old Testament Library*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2005.

Len Feldman. *Commentary on the Song of Songs*. Assen, Netherlands: Van Gorcum and Comp., N.V., 1970.

Duane Garrett and Paul R. House. *Song of Songs and Lamentations in Word Biblical Commentary*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 2004.

Keil and Delitsch. *Old Testament Commentaries*. Vols. IV. Grand Rapids: Associated Authors and Publishers.

John Leith. *Creeds of the Churches*. Atlanta: John Knox Press, 1973.

Henry Percival, ed. *The Seven Ecumenical Councils in Nicene and Post-Nicene Fathers*, Second Series, 2nd edition, ed. Philip Schaff and Henry Wace, eds., Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1995

J. Stevenson. *A New Eusebius: Documents Illustrating the History of the Church to AD 337*. London: SPCK, 1957.